

It has been found that software development requires the implementation of many steps, from defining requirements to testing and releasing a product. In the process of forming a collective software development of an information technology specialist, cloud services and other systems (Bitbucket, GitHub, GitLab, Jira, Asana, Basecamp, Mantis, Bugzilla, etc.) are used.

Training future IT professionals in the development process and involvement in real software development projects will help them acquire, develop, and improve their collaborative software development competencies.

Key words: *collaborative software development, project management systems, version control systems, document collaboration systems*

Стаття надійшла до редакції 16.04.2023 р.

УДК 378.016:613/614"363"

DOI <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2023.31.283330>

ВОЛОДИМИР КОНДЕЛЬ

ORCID: 0000-0002-4851-0523

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

ФОРМУВАННЯ БАЗОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ З ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Проаналізовано дослідження науковців щодо підготовки висококваліфікованих фахівців з цивільного захисту. Доведено, що в умовах повномасштабної російської військової агресії, постійних сигналів повітряної тривоги та ракетної небезпеки надзвичайно важливим є організація безпечних умов навчання під час воєнних дій та суворе дотримання правил безпеки у разі виникнення небезпечної для життя ситуації. На прикладах викладання дисципліни «Цивільний захист» показано процес формування базових компетентностей під час підготовки здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану, відповідальності за колективну та індивідуальну безпеку в період надзвичайних ситуацій, здатності приймати ефективні рішення з урахуванням досягнень науково-технічного прогресу та вимог майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: *цивільний захист, базові компетентності, здобувачі вищої освіти, умови воєнного стану*

Постановка проблеми. Другий рік в Україні триває війна через віроломне російське вторгнення на нашу територію. 24 лютого 2022 року, згідно з Указом Президента № 64/2022, в Україні оголошено воєнний стан терміном на 30 діб з подальшим його продовженням двічі на 30 діб і п'ять разів на 90 діб (*Про введення воєнного стану в Україні, 2022*). Закон України «Про правовий режим воєнного стану» характеризує цей стан як особливий правовий режим у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України та її територіальній цілісності і надає відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноваження, необхідні для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки з тимчасовим, зумовленим загрозою, обмеженням конституційних прав і свобод громадян із зазначенням строку дії цих обмежень (*Про правовий режим воєнного...*, 2015).

2022-2023 навчальний рік розпочався і продовжується в умовах повномасштабної російської військової агресії, постійних сигналів повітряної тривоги та ракетної небезпеки, тому надзвичайно важливим є організація безпечних умов навчання під час воєнних дій, а також суворе дотримання правил безпеки у разі виникнення небезпечної для життя ситуації. Вирішення цього завдання неможливе без підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних приймати ефективні рішення у сфері цивільного захисту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування базових компетентностей з цивільного захисту під час підготовки здобувачів вищої освіти не залишаються поза увагою вітчизняних та закордонних науковців, які вважають компетентнісний підхід фундаментом якісної підготовки висококваліфікованих фахівців, оскільки приділяється велика увага на здатність ефективно використовувати набуті знання на практиці. Не випадково І. Зязюн вважав компетентність високим

рівнем умілості, звичкою, способом життєдіяльності, уявним показником саморозвитку особистості (Зязюн, 2015, с. 17-18). Саме тому формування базових компетентностей з цивільного захисту в умовах воєнного часу є надзвичайно актуальним.

Для підготовки фахівців з цивільного захисту маємо навчальні підручники та посібники, видані вітчизняними дослідниками. М. Стеблюк, О. Запорожець, В. Михайлюк, Б. Халмурадов, А. Русаловський, Я. Бедрій, В. Малов, В. Шоботов, П. Олійник, С. Омельчук у своїх працях розглядають основні завдання цивільного захисту в державі відповідно до законів України; наводять класифікацію та найважливіші характеристики надзвичайних ситуацій, їх вплив на людей і довкілля; висвітлюють основи організації захисту населення, здійснення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, підходи до розробки управлінських рішень щодо забезпечення стійкості території держави, її регіонів, адміністративно територіальних одиниць, населення та суб'єктів господарювання з метою мінімізації небезпечних чинників надзвичайних ситуацій.

Із початком повномасштабної російської військової агресії проти України суттєвими викликами для сфери освіти стали:

1. Загроза життю та здоров'ю учасників освітнього процесу, обмеження доступу до базових потреб людини.

2. Масштабні руйнування освітньої інфраструктури: пошкодження приміщень закладів освіти, навчальної матеріально-технічної бази, навчально-виробничих баз практики.

3. Вимушене масштабне переміщення учасників освітнього процесу в межах України та за кордон, що призвело до значних втрат контингенту здобувачів освіти, педагогічного й викладацького складу.

4. Загострення проблеми забезпечення доступу до освіти українським школярам та студентам, порушення безперервності освітнього процесу.

5. Втрата управлінського освітнього контролю на територіях, що потрапили під тимчасову окупацію або перебувають у зоні активних військових дій (*Освіта України в умовах воєнного стану, 2022, с. 12*).

Перед початком 2022-2023 н. р. науковцями розроблено навчально-методичний посібник, який містить матеріали для учителів закладів загальної середньої освіти щодо організації, підготовки та проведення щотижневих уроки безпеки, метою яких є вироблення в дітей і дорослих правильних дій, правил і навичок безпечної поведінки в разі виникнення надзвичайних ситуацій; профілактики травматизму під час ведення військових дій та запобігання загибелі учнів; виховання в учасників освітнього процесу свідомого ставлення до власної безпеки та цінності життя, підвищення їхнього інформаційно-просвітницького рівня з питань безпеки (Дудко, Жданюк, Ярошенко, (Уклад.), 2022).

Для виконання поставлених завдань майбутні фахівці освітньої галузі мають сформулювати базові компетентності з цивільного захисту, які допоможуть їм організувати роботу відповідно до міжнародного та національного законодавства з цивільного захисту населення; передбачати можливі наслідки виникнення та розвитку надзвичайних ситуацій у професійній діяльності, проводити моніторинг та здійснювати відповідні заходи щодо їх запобігання; усвідомити правильну соціальну позицію щодо колективної та індивідуальної безпеки під час виникнення та розвитку надзвичайних ситуацій, ліквідації їх наслідків, надання допомоги постраждалим, координації дій з органами державної влади, місцевого самоврядування, управління та сил цивільного захисту; застосовувати набуті знання і приймати ефективні рішення в умовах загрози і виникнення надзвичайних ситуацій мирного та воєнного часу.

Про важливість навчання з цивільного захисту свідчать різноманітні освітні заходи у соціальних мережах. Зокрема, Цифрове видавництво МСFR організувало безкоштовні вебіари про режими функціонування єдиної державної системи цивільного захисту, забезпечення пожежної безпеки та цивільного захисту на підприємстві у період надзвичайної ситуації та карантину, взаємодії з оперативно-рятувальною та іншими службами, профілактичні заходи мінно-вибухових травм у зонах бойових дій та в місцях колишньої тимчасової окупації. Редакція журналу «Охорона праці» та Європейське співтовариство з охорони праці (ESOSH) провели технічні вебіари для України «Компетентності з безпеки праці. Базовий курс», на яких розглядали питання щодо організації системи управління безпекою та здоров'ям, психічного здоров'я працівників, ризикоорієнтованого підходу та керування ризиками, робіт у замкнених просторах та розслідування інцидентів, шкідливих хімічних речовин та зменшення їх впливу на робочих місцях, безпеки машин і механізмів, робіт на висоті. Враховуючи надзвичайну цінність викладених матеріалів, здобувачам вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, які зараз опановують дисципліну «Цивільний захист», було запропоновано за бажанням пройти ці вебіари і за результатами тестування отримати відповідні сертифікати. Темі магістранти обирали самостійно. В результаті здобувачі вищої освіти отримали сучасні знання з безпеки праці та успішно пройшли тестування. Не було жодного негативного відгуку, а процес пізнання так захопив студентів, що багато з них пройшли повний курс навчання.

Проведений аналіз свідчить про те, що недостатньо дослідженою залишається проблема підготовки висококваліфікованих фахівців різних спеціальностей в умовах воєнного стану з точки зору формування їх базових компетентностей з цивільного захисту.

Метою статті є дослідження процесу формування базових компетентностей з цивільного захисту під час підготовки здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно статті 4 Кодексу цивільного захисту України, цивільний захист – це комплекс заходів, які реалізуються на території України в мирний час та в особливий період і спрямовані на захист населення, територій, навколишнього природного середовища, майна, матеріальних і культурних цінностей від надзвичайних ситуацій та інших небезпечних подій, запобігання виникненню таких ситуацій та подій, ліквідацію їх наслідків, надання допомоги постраждалим, здійснення державного нагляду у сфері пожежної та техногенної безпеки.

З огляду на існуючу загрозу життю і здоров'ю населення України внаслідок збройної агресії надзвичайно важливими є заходи правового режиму воєнного стану, направлені на ефективне використання фонду захисних споруд цивільного захисту, проведення евакуації населення, матеріальних і культурних цінностей. Саме тому здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання усіх спеціальностей ПНПУ імені В. Г. Короленка вивчають дисципліну «Цивільний захист», метою якої є формування у майбутніх фахівців відповідальності за колективну та індивідуальну безпеку в період надзвичайних ситуацій мирного і воєнного часу, здатності приймати ефективні рішення у сфері цивільного захисту з урахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності, а також досягнень науково-технічного прогресу.

Опанувавши дисципліну, магістранти університету отримують не тільки знання щодо роботи органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій та органів місцевого самоврядування, спрямованої на захист населення, територій, довкілля та майна від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим (*Кодекс цивільного захисту*, 2013), але й сформують відповідні загальні та фахові компетентності щодо здатності відповідально і свідомо діяти на засадах поваги до прав і свобод людини та громадянина; міжособистої взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня; прийняття ефективних рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов'язків, мотивування людей до досягнення спільної мети; генерації нових ідей, виявлення та розв'язання проблем, ініціативності та підприємливісті, творчого самовираження; організації безпечного освітнього середовища з використанням здоров'язберезувальних технологій під час освітнього процесу, збереження особистого фізичного та психічного здоров'я; правильної оцінки обстановки та планування заходів захисту населення в умовах надзвичайних ситуацій за допомогою новітніх теорій, методів і технологій; уміння передбачати можливі наслідки виникнення та розвитку надзвичайних ситуацій у професійній діяльності, проводити моніторинг та здійснювати відповідні заходи щодо їх запобігання; застосування набутих знань і прийняття ефективних рішень з питань цивільного захисту в умовах загрози і виникнення надзвичайних ситуацій мирного та воєнного часу.

Для вирішення поставлених завдань дисципліна розглядає різноманітні теми, присвячені законодавству України з питань цивільного захисту, принципам і заходам захисту населення і територій, моніторингу небезпек, спричинених надзвичайними ситуаціями, цивільному захисту у закладах освіти України, сильнодіючим отруйним речовинам, прогнозуванню обстановки та плануванню заходів захисту в зонах радіоактивного, хімічного і біологічного зараження, інформуванню населення в умовах виникнення надзвичайних ситуацій та правилам поведінки в цих умовах, наданню психологічної допомоги та аналізу життєво важливих потреб населення у надзвичайних ситуаціях, впливу параметрів людського фактору на управління безпекою та організаційним заходам підвищення рівня цивільного захисту в мирний і воєнний час.

На початку навчального року автором статті розроблено робочу програму і силабус навчальної дисципліни «Цивільний захист», у яких вказано мету вивчення дисципліни, очікувані результати та критерії оцінювання навчання, програму з темами лекцій, практичних занять і самостійної роботи студентів, форми контролю знань та розподіл балів, шкалу оцінювання та рекомендовані джерела інформації. Для формування базових компетентностей майбутніх фахівців на денній формі навчання заплановано 30 год. аудиторних занять (18 год. лекцій і 12 год. практичних занять) і 60 год. самостійної роботи, а на заочній – відповідно 8 год. (4 і 4 год.) і 82 год. Для якісного опанування дисципліни магістранти можуть використати не тільки вищезгадані матеріали, але й розроблені автором методичні рекомендації до шести практичних занять з курсу на теми:

1. Надзвичайні ситуації мирного та воєнного часу.
2. Хімічна обстановка та сильнодіючі отруйні речовини.
3. Оцінка радіаційної обстановки при аваріях на АЕС.
4. Засоби колективного та індивідуального захисту населення.

5. Принципи та способи проведення рятувальних робіт.

6. Організація безпечних умов навчання під час воєнного стану та дії у разі виникнення небезпечної для життя ситуації.

Методичні рекомендації містять розширені тексти практичних занять з питаннями для самостійного опрацювання та обговорення, вказівки до самостійної роботи магістрантів, необхідні довідникові матеріали, а також перелік використаних джерел. Для зручності навчання кожне практичне заняття розміщено на університетських платформах Moodle і GSuite. Ці розробки дозволяють здобувачам вищої освіти дистанційно опанувати пройдений матеріал, дати відповіді на контрольні питання або виконати відповідне практичне завдання, що сприяє формуванню у молоді відповідальності за особисту та колективну безпеку під час надзвичайних ситуацій мирного і воєнного часу, здатності приймати ефективні рішення у сфері цивільного захисту з урахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності (Кондель, 2023, с. 218-222).

Охарактеризуємо практичні заняття з цивільного захисту щодо формування базових компетентностей в процесі підготовки здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану.

1. *Надзвичайні ситуації мирного та воєнного часу.* Проводиться аналіз надзвичайних ситуацій, пов'язаних з радіоактивністю, а саме, аварій на радіаційно небезпечних об'єктах або наземних ядерних вибухів. Магістранти знайомляться з історією відкриття та дослідження радіоактивності різних елементів, природною та штучною радіоактивністю, α , β і γ - променями, ізотопами урану, приладами, за допомогою яких виявляють і вимірюють інтенсивність радіоактивних та іонізуючих випромінювань, дозами випромінювання, особливостями забруднення місцевості у випадку ядерного вибуху чи аварії на атомній електростанції. Враховуючи наявність ядерної зброї у російського агресора та розміщення на території України чотирьох енергогенеруючих АЕС (Запорізької, Південноукраїнської, Рівненської та Хмельницької), а також, пам'ятаючи уроки Чорнобильської катастрофи у 1986 році, вважаємо, що тема практичного заняття щодо радіаційного захисту населення є як ніколи актуальною (Кондель, 2023, с. 223-230).

2. *Хімічна обстановка та сильнодіючі отруйні речовини.* Вивчається вплив хімічних речовин, зокрема, хлору і аміаку, на організм людини, проводиться аналіз обстановки, створеної через аварію на хімічно небезпечному об'єкті. Магістранти навчаються приймати найбільш доцільні управлінські рішення для захисту людей, території, довкілля і майна від впливу сильнодіючих отруйних речовин (СДОР) з урахуванням місця і часу аварії, типу СДОР та його кількості на об'єкті, метеорологічних умов та рельєфу місцевості, ступеня захищеності персоналу тощо. Вирішуючи практичне завдання, вони визначають прогнозовані розміри і площу зони хімічного зараження, час підходу зараженого повітря до школи, час вражаючої дії СДОР і можливі втрати людей в зоні ураження у випадку відкритої чи закритої місцевості. У підсумку магістранти приймають рішення щодо доцільності вчасної евакуації людей у напрямку, перпендикулярному рухові отруйної хмари, що є найбільш ефективним способом захисту населення (Кондель, 2023, с. 230-239).

3. *Оцінка радіаційної обстановки при аваріях на АЕС.* Заняття присвячене аналізу радіаційної обстановки при аваріях на АЕС і формуванню у магістрантів навичок визначати зони радіоактивного забруднення. Наслідки радіаційних аварій оцінюють за масштабом та ступенем радіаційного впливу, радіоактивного забруднення, складом радіонуклідів та кількістю радіоактивних речовин у викиді. Ці наслідки залежать від характеру вибуху, типу реактора, ступеня його руйнування, метеоумов, рельєфу місцевості тощо. Оскільки у 1986 році на Чорнобильській АЕС вибухнув реактор РБМК-1000, який мав суттєві недоліки в конструкції, зараз на усіх чотирьох енергогенеруючих АЕС України діють лише реактори типу ВВЕР: 13 енергоблоків ВВЕР-1000 і 2 – ВВЕР-440. Магістранти вирішують практичне завдання щодо визначення розмірів прогнозованих зон радіоактивного забруднення місцевості з графічним їх зображенням, потужності дози випромінювання на осі сліду та часу початку його формування, а також можливості потрапляння школи в зону зараження і яку саме, щоб вчасно запровадити найбільш ефективні заходи захисту населення від радіоактивного опромінення (Кондель, 2023, с. 239-247).

4. *Засоби колективного та індивідуального захисту населення.* Магістранти знайомляться із сучасними засобами колективного та індивідуального захисту населення, набувають **уміння та навички щодо їх правильного застосування**. І хоча ці засоби не дають 100%-го захисту людей від радіоактивного, хімічного чи біологічного зараження, без них невоєнізовані формування взагалі не зможуть виконувати аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи. Оцінюючи тривалість захисної дії протигазів при смертельних концентраціях СДОР, які у сотні разів перевищують ГДК для цих речовин, майбутні фахівці переконуються у тому, що в такому середовищі людина не може знаходитися без ізолюючого протигазу навіть декілька секунд (Кондель, 2023, с. 247-251).

5. *Принципи та способи проведення рятувальних робіт.* До рятувальних робіт належать: локалізація і гасіння пожеж; пошук і рятування людей з-під завалів; подання повітря у завалені захисні споруди; надання постраждалим першої медичної допомоги та їх евакуація; санітарна обробка людей тощо.

Виконання цих робіт не входять в обов'язки майбутніх фахівців, які навчаються у педагогічному університеті, але вони повинні правильно оцінювати обстановку, уміти передбачати можливі наслідки виникнення та розвитку надзвичайних ситуацій, здійснювати відповідні заходи щодо їх запобігання і приймати відповідальні рішення у конкретних ситуаціях, зокрема, в випадках пожежі, хімічного забруднення, терористичного акту або захоплення заручників. Про важливість теми свідчить мюнхенська трагедія 1972 року, коли під час літніх Олімпійських ігор внаслідок невдалої спроби знешкодження палестинських терористів і визволення заручників загинули 11 спортсменів і тренерів ізраїльської команди (Кондель, 2023, с. 252-254).

6. *Організація безпечних умов навчання під час воєнного стану та дії у разі виникнення небезпечної для життя ситуації.* Оскільки 2022-2023 навчальний рік розпочався і продовжується в умовах повномасштабної російської військової агресії, постійних сигналів повітряної тривоги та ракетної небезпеки, підсумкове практичне заняття присвячене вивченню питань щодо організації безпечних умов навчання під час воєнних дій, а також правил безпеки у разі виникнення небезпечної для життя ситуації (загрози або виникнення хімічної небезпеки, ураженні сильнодіючими отруйними речовинами, виявлення вибухонебезпечних предметів, радіоактивного зараження тощо). Магістранти вивчають основні нормативні документи (листи, накази), офіційні сайти організацій, де розміщена інформація з організації безпечних умов навчання під час воєнних дій, щоб допомогти дітям та дорослим виробити правильні дії, правила та навички безпечної поведінки у випадку надзвичайних ситуацій, сприяти профілактиці травматизму під час ведення військових дій та запобіганню загибелі учнів, виховати в учасників освітнього процесу свідоме ставлення до власної безпеки та цінності життя, підвищити їх інформаційно-просвітницький рівень з питань безпеки, психологічної підтримки, спілкування, впевненості, відчуття належності до спільноти. Саме тому надання учням знань та формування в них практичних навичок, необхідних для їх безпечної життєдіяльності, є найважливішим завданням кожного педагога (Кондель, 2023, с. 254-256).

Таким чином, пройшовши весь курс «Цивільний захист», майбутні фахівці освітньої галузі здобудуть не тільки знання, необхідні для їх подальшої професійної діяльності, але й сформуєть відповідні загальні та фахові компетентності щодо прийняття ефективних рішень в умовах загрози і виникнення надзвичайних ситуацій мирного та воєнного часу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Аналіз наукових джерел і підготовлених автором матеріалів для проведення практичних занять з магістрантами показав, що, опанувавши дисципліну «Цивільний захист», майбутні фахівці матимуть не тільки необхідні знання, але й фахові компетентності, які допоможуть їм приймати відповідальні рішення щодо попередження надзвичайних ситуацій мирного і воєнного часу, а у випадку їх виникнення – надійного захисту населення, території, довкілля і майна.

У подальших дослідженнях слід звернути увагу на спеціальну підготовку з цивільного захисту магістрантів, які навчаються у педагогічному університеті за різними спеціальностями, з урахуванням їх майбутньої професійної діяльності.

Список використаних джерел

- Дудко, С. Г., Жданюк, Л. О., Ярошенко, Т. І. (Уклад.). (2022). *Уроки безпеки в закладах загальної середньої освіти: поради вчителю до 2022/23 навчального року: електрон. навч.-метод. посіб.* Полтава, ПАНУ.
- Зязюн, І. А. (2005). *Філософія поступу і прогнозу освітньої системи. Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи: монографія* (с. 10-18). Київ; Глухів: РВВ ГДПУ.
- Кодекс цивільного захисту України. (2013). *Відомості Верховної Ради*, 34-35, 458. Взято з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>.
- Кондель, В. (2023). Структура і характеристика практичних занять з цивільного захисту для магістрантів факультету фізичного виховання та спорту. В кн. *Теоретико-методичні аспекти викладання компонентів освітніх програм у системі підготовки магістрів у педагогічних закладах вищої освіти: колективна монографія* (с. 217-260). Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка.
- Освіта України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник.* (2022). Київ: Ін-т освітньої аналітики.
- Про введення воєнного стану в Україні:* Указ Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 р. (2022). Взято з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.
- Про правовий режим воєнного стану:* Закон України № 389-VIII від 12.05.2015 р. (2015). *Відомості Верховної Ради*, 28, 250. Взято з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

References

- Dudko, S. H., Zhdaniuk, L. O., & Yaroshenko, T. I. (Comps.). (2022) *Uroky bezpeky v zakladyakh zahalnoi serednoi osvity: porady vchyteliu do 2022/23 navchalnoho roku [Safety lessons in general secondary education*

institutions: advice for teachers for the 2022/23 academic year]: elektron. navch.-metod. posib. Poltava: PANO [in Ukrainian].

Kodeks tsyvilnoho zakhystu Ukrainy (2013) [Code of Civil Defense of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrainy [Information of the Verkhovna Rada of Ukraine]*, 34-35, 458. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> [in Ukrainian].

Kondel, V. (2023). Struktura i kharakterystyka praktychnykh zaniat z tsyvilnoho zakhystu dlia mahistrantiv fakultetu fizychnoho vykhovannia ta sportu [Structure and characteristics of practical classes in civil defense for master's students of the Faculty of Physical Education and Sports]. In *Teoretyko-metodychni aspekty vykladannia komponentiv osvitnikh prohram u systemi pidhotovky mahistriv u pedahohichnykh zakladakh vyshchoi osvity [Theoretical and methodological aspects of teaching components of educational programs in the master's training system in pedagogical institutions of higher education]: kolektyvna monohrafiia* (pp. 217-260). Poltava: V. G. Korolenko national pedagogical University [in Ukrainian].

Osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu (2022) [Education of Ukraine under martial law]: informatsiino-analitychnyi zbirnyk. Kyiv: Institute of Educational Analytics [in Ukrainian].

Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini [On the introduction of martial law in Ukraine]: Ukaz Prezydenta Ukrainy № 64/2022 vid 24.02.2022 r. (2022). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> [in Ukrainian].

Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu [On the Legal Regime of Martial Law]: *Zakon Ukrainy № 389-VIII vid 12.05.2015 r. (2015). Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrainy [Information of the Verkhovna Rada of Ukraine]*, 28, 250. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> [in Ukrainian].

Ziazium, I. A. (2005). Filosofii postupu i prohnozu osvitnoi systemy [Philosophy of the progress and forecast of the educational system]. In *Pedahohichna maisternist: problemy, poshuky, perspektyvy [Pedagogical skill: problems, searches, prospects]: monohrafiia* (pp. 10-18). Kyiv; Glukhiv: GSPU [in Ukrainian].

KONDEL V.

Poltava V. G. Korolenko national pedagogical University, Ukraine

FORMATION OF BASIC CIVIL DEFENSE COMPETENCES DURING THE TRAINING OF HIGHER EDUCATION SEEKERS UNDER THE MARTIAL LAW CONDITIONS

The article analyzes the research of scientists on the training of highly qualified specialists in civil protection. It has been proven that in the conditions of full-scale Russian military aggression, constant air warning signals and missile danger, the organization of safe training conditions during military operations and strict compliance with safety rules in the event of a life-threatening situation is extremely important. Examples of the teaching of the discipline "Civil Defense" show the process of forming basic competencies during the training of students of higher education under martial law, responsibility for collective and individual safety during emergency situations, the ability to make effective decisions taking into account the specifics of future professional activity and scientific and technical achievements progress.

To solve the assigned tasks, the discipline considers various topics devoted to the legislation of Ukraine on civil protection, principles and measures of protection of the population and territories, monitoring of dangers caused by emergency situations, civil protection in educational institutions of Ukraine, potent poisonous substances, forecasting of the situation and planning of protection measures in zones of radioactive, chemical and biological contamination, informing the population in the conditions of emergency situations and the rules of behavior in these conditions, providing psychological assistance and analyzing the vital needs of the population in emergency situations, the influence of human factor parameters on security management, and organizational measures to increase the level of civil protection in peacetime and wartime.

For the qualitative mastering of the discipline, the author of the article has developed methodological recommendations for 6 practical classes from the "Civil Defense" course, the quality of which allows future specialists to acquire not only the knowledge necessary for mastering the discipline, but also to form basic competencies for further professional activity under martial law.

The analysis of scientific sources and materials prepared by the author for conducting practical classes with master's students showed that, having mastered the discipline "Civil Defense", future specialists will have not only the necessary knowledge, but also professional competences that will help them make responsible decisions regarding the prevention of emergency situations of peace and war time, and in the event of their occurrence - reliable protection of the population, territory, environment and property.

In further research, attention should be paid to the special training in civil protection of master's students studying at a pedagogical university in various specialties, taking into account their future professional activities.

Key words: *civil defense, basic competences, higher education seekers, martial law conditions*

Стаття надійшла до редакції 17.04.2023 р.